

Irakurleak eta ikus-entzuleak epaile. Euskarazko hedabideen euskararen erabilerarako eraginkortasunaz

BAZTARRIKA, Patxi

Eusko Jaurlaritzako Hizkuntza Politikarako sailburuordea

Eusko Jaurlaritzak euskarazko hedabideen sustapenerako dituen ardatzak eta aurrera begirako aurreikuspenak ditut ondorengo lerroetan kontakizun eta hausnargai. Nire gogoeta soilik hizkuntza politikaren ikuspegitik egina da, hots, euskarazko hedabideek euskararen erabilerarako duten eta izan dezaketean eraginkortasunaz ari naiz. Uste dut, euskararen presentzia hutsetik harantzago, euskararen erabilera egiazki sendotzeko eta areagotzeko balio izateak ematen diola zilegitasuna herri-aginteez arlo honetan egiten duten inbertsio publikoari.

Honako hiru galdera hauei erantzunez antolatu dut gogoeta: 1. Zergatik dira garrantzizkoak euskarazko hedabideak euskararen erabilera areagotu eta sendotzeko jardunean? 2. Zein da Eusko Jaurlaritzaren jarduna euskarazko hedabideen sustapenean? 3. Zein da euskarazko hedabideen erronkei buruz guk dugun ikuspegia eta, ondorioz, zein da indartu asmo dugun ildoak?

Euskarazko hedabideen euskararen erabilerarako eraginkortasunaz

«Euskara eta euskarazko komunikabideak» hizpide hartuta, eta Euskaltzaindiak antolaturik, hainbat hitzaldi eta mahai-inguru bildu zituen jardunaldia izan zen 2015eko azaroaren 20an, Bilbon, Euskaltzaindiaren egoitza nagusian. Han jardun ginen euskararen lurraldeetan hizkuntza politikaren ardura dugun Bernadette Soulé, Mikel Arregi eta hirurok, Andoni Egañak «ordenatuta», Euskal Herriko herri-agintek euskarazko hedabideen arloan garatzen dugun hizkuntza politikaren gainean, pozik eta gustura Euskaltzaindiak emandako aukera –eskertu nahi dudana– baliatuz. Aipatu hitzaldian esan nituenak jasotzen dira artikulu honetan, bizpahiru datu eta albo-oharren bat edo beste gehiturik.

Euskararen erabilera gizarte-bizitzan sustatzeko politika eraginkorrak diseinatu eta gauzatzea da Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzaren erantzukizuna eta eginbeharra. Hain zuzen ere soilik helburu horrekin –ez besterekin– begiratzen diogu euskarazko komunikazioaren esparruari eta, beraz, baita euskarazko hedabideei ere. Hizkuntza Politikarako sailburuorde naizenez, aipaturiko helburua iparrorratz harturik Eusko Jaurlaritzak euskarazko hedabideekiko dituen hizkuntza politika eta ikuspegiaren berri eman nuen aipatu hitzaldian, eta ematen dut artikulu honetan.

Aipatu mahai-inguruko mintzaldiari ekiterako argitu nuen kontu bera argitu behar dut artikulu honen hasieratik bertatik: euskara eta euskarazko hedabideak da antolatzaileek jarritako aztergaia. Beraz, gogoetagai ditudanak ez dira gure gizarteko hedabideak oro har eta haietako euskararen presentzia eta erabilera, baizik eta euskarazko hedabideak. Azken hauek baka-rik. Horrexegatik, irakurleak ez du artikulu honetan aurkituko, esate baterako, gaztelania nagusi duten hedabideetako agerkari digitaletan euskarari leku propioa egite aldera garatzen dugun hizkuntza politikari buruzko erreferentzia eta gogoetarik. Hortaz, Eusko Jaurlaritzak euskarazko hedabideen sustapenerako dituen ardatzak eta aurrera begirako aurreikuspenak ditut ondorengo lerroetan kontakizun eta hausnargai. EITBri buruzkoak ere gogoeta hauetatik at utzi nituen mintzaldian –baita, beraz, artikulu honetan

ere-, hain zuzen ere jardunaldi berean EITBri buruzko mintzaldi bat berariaz aurreikusita zutelako antolatzaileek.

Gogoeta honetarako ikuspegia: euskarazko hedabideak eta euskararen erabilera

Ikuspegi ezberdinetatik begiratu dakieke hedabideei: jarduera ekonomi-koaren ikuspegitik, ikuspegi enpresarialetik, produktuaren ezaugarrietatik... hainbat ertzetatik begiratu dakieke. Nire gogoeta, ordea, soilik hizkuntza politikaren ikuspegitik egina izango da. Beste hitz batzuetan esanda, euskarazko hedabideek euskararen erabilerarako duten eta izan dezaketen eraginkortasunaz da nire gogoeta.

Izan ere, bestelako hainbat ikuspegiren legitimitatea onartuta ere, kon-tuan izan behar da helburu bakar batekin egiten duela Jaurlaritzak Hizkun-tza Politikarako Sailburuordetzatik euskarazko hedabideak sustatzeko egi-ten duen ahalegina: euskararen erabilera zabaltzea eta sendotzea, eta euskal hiztunen komunitatea trinkotzea; hori da, ez besterik, interes publikoa due-na. Euskararen erabilera da, kasu honetan, herri-aginteeek babestu behar duten interes publikoa, eta horretarako baliatzen ditugu arlo honetan diru publikoak. Esan nahi da, euskararen presentzia hutsetik harantzago, euska-raren erabilera egiazki sendotzeko eta areagotzeko balio izateak ematen diola zilegitasuna herri-aginteeek arlo honetan egiten duten inbertsio publi-koari.

Honako hiru galdera-erantzun hauen inguruan antolatu dut gogoeta:

1. *Zergatik dira garrantzizkoak euskarazko hedabideak euskararen erabilera areagotu eta sendotzeko jardunean?*
2. *Zein da Eusko Jaurlaritzaren jarduna euskarazko hedabideen sustape-nean?*
3. *Zein da euskarazko hedabideen erronkei buruz guk dugun ikuspegia eta, ondorioz, zein da indartu asmo dugun ildo?*

Euskarazko hedabideen garrantzia euskararen erabilera areagotu eta sendotzeko jardunean

Badira urteak ondo asko jabetu zirela, euskarari hedabideetan lekua egiteak eta euskarazko hedabideak izateak euskararen sustapenerako duten garrantziaren tamainaz. Jabetu zirelako ezarri zituzten azken hamarkadotan egin dena egiteko ezinbestekoak diren legezko oinarriak. Adibidez, 1979ko Autonomi Estatutuaren 19.3. artikuluan oinarrituta, hedabide propioak sor ditzakete euskal herri-aginteek: EITB, esate baterako. Eta, 1982ko Euskararen Legean, alde batetik, herritarrei aitortzen zaie informazioa eta hedabide ezberdinetako emankizunak euskaraz eta gaztelaniaz jasotzeko eskubidea, eta, bestetik, euskararen presentzia hedabideetan hazteko neurriak hartzeko obligazioa ezartzen zaio gobernuari. Sustapen politikarako eta araugintzarako legezko oinarriak finkaturik utzi zituzten horrela, duela 33-36 urte.

Informazioaren eta komunikazioaren garaia izatea da gure garai honen ezaugarri nagusietariko bat. Informazioa eta komunikazioa dira gaur, sekula izan ez diren modu eta neurrian, komunitatearen lokarri eta komunitatearen «konstruktore». Aldi berean, euskarak, indarberritzen jarraituko badu, behar duena da guk geuk euskara *beharrezkoa* sentitzea eta hizkuntza beharrezkotzat hartzea, hiztunak eta erabiltzaileak izatea alegia. Gu geu baikara euskara hizkuntza bizia izatearen bermerik sendoena. Gaur egun hiztunen premia nagusietariko batzuk –dela informazioa, dela entretenimendua– hedabideen munduan gauzatzen direnez, hain zuzen ere horregatik aurkitu behar du hor ere bere tokia euskarak. Mitxelenak esango zukeen «iraupena eta hazkundera segurtatzeko behar adinako tokia» hedabideen munduan ere. Hiztunen komunikazio-premiak eta apetak eta bizi-orduak non, han behar du behar besteko tokia hartu euskarak.

Gehiagotan esandako hau errepikatzen noa: egia da edozein hizkuntza desager daitekeela, edozein, baina bizpahiru belaunalditara begira, euskararen biziraupena ez dago jokoan. Jokoan dagoena da euskararen bizi-indarra, ez baitago bermaturik estrukturalki bigarren mailako hizkuntza subordinatua ez izatea, ez baitago bermaturik gaur egun euskarak eta gaztelaniak duten gizarte-desoreka ez kronifikatzea. Hizkuntza bizia eta erabilia izatea da

jokoan daukaguna. Ez baitago bermaturik, euskarak, hizkuntza bizia izango bada, nahitaez bete behar duen baldintza zein neurritan beteko den: erabilerari dagokionez, *adin nagusiko hizkuntza* izatearen baldintza, hain zuzen ere.

Aipatu erronka hori gainditzeko funtsezkoetan funtsezkoa familia, lagunarte eta inguru hurbileko komunitatean hizkuntza bizia eta erabilia izatea baldin bada ere (beste zenbait autoreren artean, Mitxelenak berak azpimarratu zuenez), funtsezkoa hori bada ere, ez da nahikoa; horrekin batera nahitaezkoa da, euskararen bizi-indarrarentzat eta bere hazkunde iraunkorrarentzat, hedabideetan nor izatea. Eta nor izate hori, kontsumitzaileen, irakurleen, ikus-entzuleen onarpen praktikoaren esku dago. Irakurle eta ikus-entzuleak dira epaile. Pernandoren egia da hedabiderik eta produkturik gabe ezinezkoa dela kontsumoa, zer kontsumiturik gabe ezin baita ezer kontsumitu, baina hori bezain egia da, gure ustez, kontsumorako aukerak direnak direla, kontsumorik gabe ez dagoela euskararen erabilerarako eraginkortasunik. Erabilerarena baita honetan ere giltzarria.

Euskarak gizarte-bizitzan oro har duen erabilera eta euskarak hedabideetan dituen presentzia eta kontsumoa txanponaren alde biak dira. Esan nahi da, zenbat eta sendoagoa izan euskararen presentzia eta kontsumoa hedabideetan, orduan eta sendoagoa izango dela euskararen erabilera gizarte-bizitzan, eta, alderantzizkoa ere bai: zenbat eta handiagoa izan euskararen erabilera soziala, espero liteke orduan eta handiagoa izango dela euskarazko hedabideen hedadura eta euskararen erabilera hedabideetan. Elkar elikatzen duten eta bata bestearengandik bereizi ezin diren kontuak dira bi-biak.

Euskarazko hedabideez ari garenean, jakina, hizkuntza eskubideak errespetatzeaz ari gara. Eta hori bera, besterik gabe, ez da gutxi. Baina ez gara horretaz bakarrik ari. Horretaz gain ari gara, batetik, euskal hiztunak hiztunago egiteaz; bestetik, euskal hiztunen komunitatea trinkotzeaz; eta, bide batez, hizkuntzaren estandarizazioa zabaltzeaz eta hiztunen hizkuntza baliabideak trinkotzeaz.

Daukagun erronka nagusia, euskara ahalik eta gehienek ahalik eta gehienetan, edozertarako eta ohikotasunez, erabilia izatea da. Gero eta euskaldun gehiago gara, gero eta elebidun gehiago, alegia. Elebidun horietako

askorentzat, ordea, bigarren hizkuntza da euskara. Zenbat eta gaitasun handiagoa izan euskaraz, orduan eta gehiago erabiliko dute euskara, eta, era berean, zenbat eta gehiago erabili, orduan eta gaitasun handiagoa izango dute euskaraz. Gurpil horretan, euskararen erabilera areagotzeko ardatz eraginkor garrantzitsua izan litezke hedabideak.

Esandako guztiagatik, hedabideena ere bada, beste zenbait eremurekin batera, ezein hizkuntza politika eraginkorren erdigunean jarri eta garatu behar den erronka. Erabilera baita helburu eta termometro, eta hiztuna baita irakurlea eta ikus-entzulea, kasu honetan erdigunean dagoena. Beste hitz batzuetan esanda, produktua izan beharrean, produktuaren kontsumitzailea da xede eta protagonista.

Eusko Jaurlaritzaren jarduna euskarazko hedabideen sustapenean

Jakina da aztergai dugun kontu honetan garrantzi handi-handia duela euskarazko hedabide nagusiak, EITBk. Hasieran aurreratu bezala, ordea, ez noa EITBri buruzko jardunaz aritzera, jardunaldi berean berariaz jorratu baitzuen gai hori EITBren ordezkari batek. Euskarazko hedabide pribatu eta ekimen sozialekoen arloan jarriko dut, beraz, begirada.

Eusko Jaurlaritzaren jarduna euskarazko hedabideen sustapenean aspalditxotik dator: ez bakarrik EAEn, baita Nafarroan eta Iparraldean ere, nahiz eta ahaleginik handiena EAEkoa izan.

Badira 24 urte, 1991n, euskarazko hedabideentzako diru-laguntzen politikari ekin ziola Eusko Jaurlaritzak. Ordukoak dira Jaurlaritzaren arlo honetako lehenbiziko diru-laguntzak. Baina urteotako diru-laguntza politikaren argazki moduko bat azaldu aurretik, uste dut merezi duela azpimarratzea diru-laguntzen bidetik ez ezik, beste zenbait hari-muturretatik ere heldu diola Jaurlaritzak gai honi urte guztiotan. Adibidez, 2006-2009ko urteetan, Jaurlaritzak berariazko laguntzak eman zituen euskarazko hedabideak bideragarriago egiteko planak sustatzeko; UKAN publizitate saria ere sortu zuen; euskarazko hedabideak ikusgarriago egiteko publizitate kanpainak egin zituen; toki telebista guztietan euskarazko eskaintza bermatzera zuzendutako irizpideak finkatu zituen lehiaketa publikoko pleguetan; euskarazko hedabideak eta euska-

raren presentzia hedabideetan aztergai izan zuen batzorde berezi bat sortu zuen Euskararen Aholku Batzordearen barruan (lan bikaina egin zuen batzorde hark, bide batez esanda), eta hainbat azterlan egin zituen: «Euskarazko hedabideak» azterketa 2006an; CIES enpresari berariaz enkargatuta eta ordainduta «Euskarazko hedabideen ikus-entzuleei buruzko azterketa» 2007an; «Euskarazko komunikabideen polikontsumoari buruzko azterlana», eta «Euskarazko komunikabideak erabiltzeko eragingarri eta eragozpeni buruzko azterketa kuantitatibo eta kualitatiboa», hauek biak 2007an ere.

Oraintsu, 2015ean, euskarazko hedabideen kontsumoari buruz inoiz egin den azterlanik sendo eta zabalena egin du Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzak. Horko datu batzuk geroxeago aipatuko ditut.

Jaurlaritzaren jardunean nabarmentzen dena diru-laguntza politika da, bereziki nabarmena kontuan hartzen baditugu bere neurria eta gurearen antzeko hizkuntzak dituzten herrialdeetako diru-laguntza politikak.

1991n, diru-laguntzen lehenbiziko urtean, zortzi hedabidek jaso zuten laguntza, guztira 144.000 euro (18.000na euro, batez beste). 2015ean 85 hedabide eta 142 produktu izan dira diru-laguntza jaso dutenak. Guztira, 5.042.219 euro. Zehatzago esanda, guztira 5.170.919 euro izan dira, Iparraldeko euskarazko hedabideentzako jarritakoa barne.

Beraz, 2015eko euskarazko hedabideen kopurua 1991koan halako 10,6 izan da, eta hedabide horiek jasotako diru-kopurua 1991n jaso zutena halako 35 izan da. 2015. urteko bost milioi euro pasatxo horretatik, 4.962.225 euro hedabideen diru-laguntza deialdiari dagozkio, eta beste 80.000 euroak Informazioaren eta Komunikazioaren Teknologietako deialdian hedabideek beren produktueterako jaso dutenari.

Bost milioi euroren bueltako laguntza hauen hartzaileak nagusiki EAEko hedabideak izan dira, baina ez soilik: Nafarroako hedabideek 260.507 euro jaso baitituzte Eusko Jaurlaritzaren 2015eko deialditik.

Ipar Euskal Herriko euskarazko hedabideentzako diru-laguntzetan ere bere ekarpena egiten du urtez urte Jaurlaritzak. Euskararen Erakunde Publikoarekin lankidetzat hitzarmena dauka 2005az geroztik, bi aldeek urtez urte berritzen dutena. Hitzarmen horren parte bat da bi aldeon artean osa-

turiko lankidetzafondoa. Fondo horretan, 2015ean, aurreko urteetako moduan, % 25 jarri du Jaurlaritzak, eta % 75 Euskararen Erakunde Publikoak. Fondo horretatik diruz laguntzen dira, besteak beste, Iparraldeko hedabideak: 2015ean, 514.800 euro jaso dituzte. Kopuru horretatik, beraz, 128.700 euro litzateke Jaurlaritzaren ekarpena Iparraldeko hedabideentzat.

Horrek esan nahi du, 2015ean Eusko Jaurlaritzak 5.170.919 euroko ekarpena egin duela, euskarazko hedabideen jarduna sustatzeko helburuarekin.

5.100.000 eurotik gorako ahalegin ekonomiko horren tamainaren argitan, bistan da Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzak (aurrerantzean, HPS) euskararen erabilerarako estrategikotasuna nabarmenki aitortua dela euskarazko hedabideei. Esparru horri hizkuntza politikarako aitortzen diogun garrantziaren tamainaren berri izateko nahiko da ikustea, adibidez, beste hizkuntza minorizatuen kasuetan ez dugula aurkitu, dagokien gobernuaren aldetik, tamaina honetako ahalegin proportzionalik (Katalunia eta Gales barne, bi kasu aurreratuenetakoak aipatzearren); edo nahikoa da ikustea HPSren diru-laguntzetan altuenak hain zuzen ere euskaltegien finantzaketarako eta hedabideentzako jartzen direla. Euskaltegietakoz aparte dauden beste diru-laguntza deialdi guztietarako (eta badira bost) egiten dugun ekarpen osoaren % 48, ia erdia, euskarazko hedabideetarako jarri du HPSk 2015. urtean. Aurrekontuen testuinguru horren berri izatea uste dut lagungarri dela konpromisoaren irismenaz jabetzeko.

Bilakaera gorabeheratsua izan du diru-laguntza hauen kopuruak. 1991 ondorengo urteetan hoberantz egin zuen etengabe guztizko diru-kopuruak. Hazkunde erabakigarria 2005etik 2009rako legealdian gertatu zen: tarte horretan % 50,5 handitu zen diru-laguntzaren kopurua. Ondorengo lau urteetan, ordea, 2010etik 2012ra, urtez urte gutxitu zen HPSk euskarazko hedabideetarako jarritako diru-kopurua. Halere, 2013-2016ko legealdiko lehen urtean, 2013an, nahiz eta Jaurlaritzaren aurrekontuak % 9ko jaitsiera izan zuen, euskarazko hedabideetarako diru-laguntza deialdiari inolako beherapenik gabe eusteko erabakia hartu zuen HPSk, ekonomikoki erabaki zaila, baina azalpen handiren beharrik gabe argi erakusten duena Jaurlari-

tzarentzat euskarazko hedabideak lehentasunezko ildoetarikoa direla. Eta kopuru horri beherapenik gabe eutsi diogu ondorengo hiru aurrekontuetan.

Jakina da euskarazko hedabideek are eta ekarpen handiagoa nahiko luketela. Beti dugu gehiagoren gogoaz; diru baliabideak, ordea, beti dira mugatuak. Urteotan, krisiaren eraginez, diru-sarrera publikoetan, hazkundera izan beharrean, doikuntzak izan dira nagusi herri-erakunde guztietan, salbuespenik gabe. Lehentasunak zorrotzasunez finkatu eta bermatu ditu Jaurlaritzak, politika sozialak deituriko jardunen mesedean (enplegua, osasuna, hezkuntza, bazterketa sozialari aurre egitea). Euskararen sustapenari dago-kionez ere, lehentasunak findu egin behar izan ditugu, nahitaez. Horien artean, aurreneko multzoan jarri ditu HPSk euskarazko hedabideak, helduen euskalduntzearekin batera –euskaltegien finantzaketarekin batera, alegia.

Badakigu oso momentu zailak direla hedabideentzat oro har (nahikoa da erreparatzea, urrutira gabe Espainiako Estatuan zenbat hedabide bertan behera geratu den eta zenbat lanpostu galdu dituzten, eta EAEn bertan zenbat doako hedabide desagertu den eta zenbat lanpostu gutxitu den gaztelania nagusi duen hedabideen sektorean); momentu zailak dira, baita ere, euskarazko hedabideentzat. Badakigu lan eskerga egiten ari direla, aitortu behar den ahalegina. Badakigu hainbat berrikuntza ahaleginean ari direla, batzuk bikain asko gainera. Baina, nahiz eta baliabideak –publikoak nahiz pribatuak– mugatuak izan, beti izaten diren bezala, ez litzateke inondik ere gutxietsi behar –aitzitik, kontuan izan beharko genuke denok– hemen herri-aginteez, kasu honetan bereziki Eusko Jaurlaritzak, azken batean euskal gizarteak, euskarazko hedabideak sustatu eta babesteko egiten duen ahaleginaren neurria. Lehenago, Katalunia eta Gales aipatu ditut, hizkuntza propio eta minorizatuaren sustapenean konpromiso handienetakoa duten gobernuak dituztelako. Merezi du erkidego bateko eta besteko gobernuen ahaleginaren alderaketari erreparatzea.

Eusko Jaurlaritzak 2015ean euskarazko hedabideentzako 5.170.919 euroko diru-laguntzak eman dituen bitartean (Iparraldeko laguntza barne), Galeseko gobernuak 448.010 £ (libera esterlina) eman ditu, eta Kataluniariko Generalitateak, 6.540.095,68 euro (kontuan hartzekoa da, konparazioa-

ren perspektiba izateko, 2015ean, Eusko Jaurlaritzak 10,6 mila milioiko aurrekontu orokorra izan zuen bitartean, Kataluniako Generalitateak 32,5 mila milioi eurokoa izan zuela, Jaurlaritzarena halako hiru pasatxo, alegia).

2015ean, Katalunian Generalitatetik laguntzarik handiena jaso duen hedabideak 810.000 euro jaso ditu; EAEn, aldiz, 1.292.150 eurokoa izan da diru-laguntzarik altuena. Zehazki, Katalunian bertako gobernuaren laguntzarik handiena jasotzen duena *La Vanguardia* egunkariaren katalanezko bertsioa da, 810.719,99 euro 2015. urtean, egunero saldutako batez besteko ale kopurua 57.891 izanik; edo *Ara* egunerokoak (*Berriaren* pareko salmenta kopurua daukan egunkariak: 12.800 aleren zabalkundea dute biek, *Arak OJDk* neurtuta eta *Berriarena*, berak emandako zifraren arabera) 313.495,25 euro jaso ditu 2015ean. Euskal Herrira etorrira, berriz, *Berriak* 2015. urtean, 1.292.150,00 euro jaso ditu Eusko Jaurlaritzaren eskutik, edo, laguntzarik altuena jasotzen duen aldizkaria aipatzearen, *Argiak* 363.400,00 jaso ditu. Uste dut konparaziozko perspektiba hau ere edukitzea komeni dela, Jaurlaritzaren konpromisoaren tamainaren berri izateko.

Euskarazko hedabideen erronkei eta indartu beharreko ildoei buruzko ikuspegia

HPSk pare bat urte badarama euskarazko hedabideen jardunari eta bartzuen eta besteen ikuspuntu eta egitekoei buruzko gogoeta partekatzen Herriekin eta Tokikomekin, etorkizuneko argazki osasuntsuago baten bila. Testuinguru horretan, badira hainbat ikerketa eginbidean jarri ditugunak. Horietako bat, euskarazko hedabideen kontsumoaren gainean sekula egin den ikerlanik zabalena eta sendoena da. 8.109 inkesta egin dira, eta ikertu den unibertsoa osatzen dutenak dira EAEko eta Nafarroako eremu euskalduneko eta mistoko (eta Iparraldeko bost udalerritako) 16 urte edo gehiagoko euskaldunak eta euskarazko prentsa ondo ulertzeko eta irrati/telebistako programak euskaraz nahiko ongi edo ongi ulertzeko gai direla dioten euskaldun hartzaileak: guztira, 690.250 pertsona. Zehatz esanda, azterketa demolinguistikotako tipologietan «euskaldunak» diren guztiak eta «euskaldun hartzaile» direnen % 10.

Azterlan honek helburu bikoitza du: alde batetik, jakin nahi izan dugu, euskarazko hedabideak 16 urte edo gehiagoko zenbat euskal herritarrek kontsumitzen dituzten, eta neurketa hori egin dugu merkatuan erabiltzen diren metodologia eta irizpide estandarrak erabiliz; zehatz esanda, ezagunenak diren CIESen eta EGMren metodologia bera erabiliz egin dugu (metodologia bera erabili dugu, alde batetik, garrantzikoa delako neurketarako irizpide estandar eta homologatuak erabiltzea, eta, bestetik, dagoeneko badirelako hainbat euskarazko hedabide urteetan zehar CIESen eta/edo EGMren neurketetan daudenak, beren erabakiz). Bestetik, hedabideei etorkizuneko perspektiban balio handikoa izango zaien ustean, jakin nahi izan dugu gauza gehiago ere. Jakin nahi izan dugu, adibidez, zer-nolako kontsumitzaileak diren gaur egun dituztenak eta, beraz, fidelizatzen ahal dituztenak; zeintzuk diren kontsumitzaile horien ezaugarri nagusiak; eta, jakin nahi izan dugu, zenbat diren ohiko kontsumitzaile izan gabe ere momenturen batean edo bestean hedabidea kontsumitzera neurriren batean hurreratzen direnak. Fidelizatorako eta hazkunderako izan ditzaketen *heldulekuak* identifikatu, eta euskarazko hedabideen eskura jarri nahi izan ditugu horrela.

Diagnostiko ahalik eta zuzenena izatea behar beharrezko abiapuntua da honetan ere. Horrela, bada, hedabideen audientzia ondo ezagutzea behar beharrezkoa da diagnostiko egokia izateko, abiapuntua ezagutzeko, kontsumitzailearen ikuspegitik zer hobeturik dagoen jakiteko. Gogoratu nahi dut hasieran esandakoa, hots, arlo honetan ere, HPSren interesa euskararen erabilera areagotzea dela, eta horregatik jartzen ditugu erdigunean kontsumoa eta kontsumitzailea, erabilera eta erabiltzailea alegia.

Esan bezala, EGMk eta CIESek hedabideetako audientziak ematen dituztenean erabiltzen duten metodologia berbera eta kontuan hartzen dituzten datu berberak erabili dira. Audientziak neurtzeko, elkarrizketatuak «atzo» zer ikusi, entzun edo irakurri zuten jasotzen dute. Audientzia datuak ematen dituztenean, beraz, «atzo» hori da kontuan hartzen dutena. Euskarazko hedabideen audientzia zehazteko, metodologia hori bera da ikerketa honetan ere erabili dena. Aurreko egunean egunkaria irakurri dutenek, edo aldzikari baten azken zenbakia irakurri dutenek, edo aurreko egunean irati

edo telebista entzun/ikusi dutenek osatuko lukete ikerketa honen kasuan ere egunkari, aldizkari, irrati edo telebista horren audientzia.

Ez noa, noski, hirurogei orrialdeko ikerlana aurkeztera. Audientzia datu nagusiak emango ditut, etorkizunari begiratzerakoan gaur egungo audientzien berri izateko (hala egin nuen mintzaldian ere, noski). Betiere, esan bezala, erreferentziazkoak diren audientzia-neurketa publiko ezagun eta aitortuen (CIES, EGM...) irizpide bera erabiliz. Egunerokoak (*Berria*, *Hitzza* eta *Hernaniko Kronika*, «atzo» irakurri zutenak), tokiko aldizkariak («azken zenbakia» irakurri zutenak), aldizkari orokorrak eta espezializatuak (hauek ere «azken zenbakia»), irratia eta telebista («atzo» entzun edo ikusi zutenak).

Egunerokoak: *Berriaren* irakurleak, paperean eta interneten irakurri dutenak batuta, 36.644 dira. *Eskualdeko Hitzak* 15.976 irakurle ditu. Nabarmenezkoa da *Hernaniko Kronika* egunerokoaren irismen altua, zabalkunde eremua Hernani baino ez izanik ere, 4.698 irakurle baititu.

Tokiko aldizkariak: kasu honetan ere paperean eta interneten irakurri dutenak batuta, irakurle gehien dituen *Goiena* da, 18.102 irakurle. Bere ondoren dator *Tipi-ttapa*, 11.997 irakurlerekin, eta ondoren *Anboto* 11.047 irakurlerekin. Gainontzeko guztiak 7.400 irakurleren azpitik daude: adibidez, *Eta Kitto* 7.379 irakurlerekin, *UK* 5.199rekin, *Uztarrria* 5.017rekin, *Barrren* 4.942rekin edo *Aiurri* 4.889 irakurlerekin.

Aldizkari orokor eta espezializatuak: *Argia* da informazio orokorra eskaintzen duen astekari bakarra, eta bera da aldizkarien artean irakurle gehien dituen, guztira –paperekoak eta internetekoak batuta– 9.850 irakurle dira. Aldizkari espezializatuen artean, *Aizu* da irakurle gehien dituen, 2.503 irakurle, eta ondoren dator *Elhuyar*, 1.947 irakurlerekin.

Irratiak: irrati publikoei dagokienez, Euskadi Irratiak 133.181 entzule ditu, eta Gazteak, berriz, 16 urte edo gehiagoko 112.797 entzule (kontuan izatekoa da, Gaztearen entzule asko 16 urte baino gutxiagokoak direla). Tokiko irrati pribatuei dagokienez, berriz, Arrate Irratia eta Bizkaia Irratia dira entzule gehien dituztenak, 10.943 eta 7.253, hurrenez hurren. Ondoren dator Euskalerrria Irratia, 5.362 entzulerekin.

Telebistak: ETB 1ek 253.385 ikus-entzule ditu, eta ETB 3k, 25.554 ikus-entzule. Kontuan izan behar da, ETB 3ren ikus-entzule asko, gehienak seguruenik, 16 urtetik beherakoak direla. Tokiko telebista pribatuei dago-kenez, berriz, Hamaika TB da audientzia altuena duena, 5.420 ikus-entzule, eta hurrena dator Goiena TB, 2.143 ikus-entzulerekin.

Ondorengo beste datu hauek ere kontuan hartzekoak direla uste dut, euskarazko hedabideen kontsumitzaileen ezaugarriei buruz argitasunik ematen dutenez.

Inkestaturen % 22k ez du inolako egunkaririk irakurtzen (gogora dezagun: euskaldunek eta euskaldun hartzaileen % 10ek –euskaldun hartzaile izanik prentsa ondo ulertzen dutela edo euskarazko irrati/telebista ondo edo nahiko ondo ulertzen dutela diotenak– osatzen dutela inkestaturen unibertsoa). Eta % 27k *El Diario Vasco* irakurtzen du; % 25ek *El Correo*; % 22k *Deia/Noticias*; % 20k *Gara*; eta % 17k *Berria*. Gainerako egunkariak ez dira % 10era iristen (*El Pais*, *Hitza*, *El Mundo*).

Eta beste datu bat: inkestaturen egunkaririk gustukoena edo gehien irakurtzen dituztenak *El Diario Vasco* (% 19) eta *El Correo* (% 15) dira. Hirugarren eta laugarren egunkaririk gustukoena edo gehien irakurtzen dituztenak *Deia/Noticias* (% 9) eta *Gara* (%8) dira. % 7k *Berria* du egunkari gustukoena edo gehien irakurtzen duena.

Euskarazko irakurle potentzialen % 70,2k (484.871) ez du inoiz ere euskarazko egunkaririk irakurtzen. % 29,8 (205.379) da euskarazko egunkariren bat egunero edo astean hiruzpalau aldiz edo noizean behin irakurtzen duena. Kontuan hartzekoa da, CIESen 2014ko datuen argitan, bere ikerketa-unibertsioan, EAEn egunkariren bat egunero irakurtzen dutenak («atzo» irakurri zutenak) 893.000 direla.

Datu jakingarri ugari ematen digu ikerlanak. Bada ondorio bat begi bistakoa dena: hobekuntza tarte luzea dagoela euskarazko hedabideetan, oso tarte handia baitago hedabideak oraindik hurbildu ez diren euskaldunengana (gehienak) hurbil daitezten, eta haien parte baten (adibidez, noizean behin edo iraunkortasunik gabe hurbiltzen direnen) atxikimendu praktikoa lortzeko. Egingarria dirudi euskarazko hedabi-

deek egiteke dagoen bide horretan eraginkortasunez aurrera egitea, kontuan izanik, beste zenbaiten artean, honako bi elementuok: batetik, idatzizkoari dagokionez, prentsa-irakurleen tasarik altuenetakoa duen erkidegoa dela Euskadiko Autonomia Erkidegoa, eta, bestetik, euskararen hazkunde jarraituari esker, gero eta irakurle potentzial gehiago dituela euskarak, nahiz eta euskararen hazkundera gertatzen den adin-taldeak ez diren paperekoaren kontsumitzaile handiak, alderantziz baizik, eta hori ere kontuan izan behar da ezinbestez. Helburu horretarantz hedabideek egin behar duten bidean laguntzaile eta eraginkor izatea du eginkizun HPSk.

Bestalde, Eusko Legebiltzarrak, 2014ko hondarrean, EAJ, EH Bildu eta PSEren aldeko botoekin legez besteko proposamen bat onartu zuen euskarazko hedabideen gainean. Laburbilduz, honako hau eskatu zitzaion Jaurlaritzari aipaturiko legez besteko proposamen hartan:

- Eusko Jaurlaritzari eskatzen zaio euskarazko hedabide nagusiekin batera azter ditzala berauen jarraipenerako behar diren neurriak, ekonomikoak barne, hizkuntza normalizaziorako funtsezko izaera dutenez;
- Jaurlaritzari eskatzen zaio diru-laguntzak kudeatzerakoan kontuan har ditzala hedabideen eraginkortasuna eta gizarte pluraltasunarekiko errespetua.

Normala denez, Eusko Jaurlaritzak oso aintzakotzat dauka Eusko Legebiltzarraren akordio hura. Hain zuzen ere printzipio horiexek dira euskarazko hedabideen arloan HPS egiten ari denaren eta egin asmo duenaren oinarria.

Lehenago esan bezala, momentu zailak dira hauek hedabideentzat ere, ezin da hori ahaztu. Zaila da hemendik bizpahiru urtera euskarrietan gertatuko diren aldaketak eta euskarri nagusia zein izango den jakin ezinik jardutea. Baina euskararen ikuspegitik askotan egin ohi den ekuazioa, «euskarra = txikitasuna; eta txikitasuna, nahitaez = eragozpen eta desabantaila», okerrekoa da. Hala diote hainbat datu objektibok. Izan ere, besteak beste, hainbat toki hedabideren irismenaren tamaina da horren lekuko. Toki he-

dabideen artean badira kasuak gaztelaniazko hedabide nagusiek baino sarbide erlatibo handiagoa dutenak.

Komeni zaigu arlo honetan ere, beste askotan bezala, euskarari begiratzeko modua eta euskara kontsideratzeko modua aldatzea. Esan nahi dut, euskara desabantaila moduan ez baizik eta aukera bezala ikustea (hori da, adibidez, arlo sozioekonomikoan, enpresetan bezala merkataritzan, indartzen ahalegintzen ari den mezua, zorionez). Euskarazko kontsumitzaile potentzialak dira beste inor baino gehiago hazten ari direnak, etengabea izan delako euskaldun berrien hazkundera azken bizpahiru hamarkadotan. Kontsumitzaile potentzialak kontsumitzaile erreal bihurtzea da erronka, eta hedabideek asmatu beharko dute horretan. Asmatu beharko dute kontsumitzaile erreal eta potentzialen apeta eta beharizanetara egokituriko eskaintza egiten.

Hedabideen merkaturian lehiatzen dira euskarazko hedabideak, ez bakarrik euskarazko hedabideen merkaturian. Izan ere, euskaldunak, zorionez, gutxienez elebidun dira, eta aukeran dituzte gaztelaniazko hedabideak, eta gero eta gehiagok baita beste zenbait hizkuntzatakoak ere. Korapilo hau euskararen erabilerarako eraginkortasunez askatzeko, beraz, produktuak beharko du egokitu euskarazkoaren irakurle eta/edo ikus-entzulearen premietara. Aldeantzikko bidea, salbuespenak salbuespen, bide itsua da amaieran.

Aipaturiko Legebiltzarraren erabakian bi printzipio aipatzen dira: eraginkortasuna eta pluraltasuna. Ez dira, noski, gauza bera eraginkortasuna lortzea eta pluraltasuna errespetatzea, baina izan dezakete, badute, loturarik, nire iritzian.

Pluraltasunari dagokionez, beste hainbatetan ere esandakoa azpimarratu nahi nuke: nire ustez, pluraltasun edo zabaltasunaren aterpe izatea, bada euskarazko hedabideen eraginkortasunerako baldintza; ez bakarra, ez behar bestekoa, baina bai ezinbestekoa. Denon onarpen aktiboaren beharra du euskarak bizi-indarraren dema irabaziko badugu. Kontuan hartu beharko da, beraz, euskal hiztunen komunitatearen askotarikotasuna. Ikuspegi horretatik, euskarak (euskararen erabilera biziak esan nahi da, jakina) eta euskal hiztunen komunitate zabalak izan behar dute euskarazko hedabideen ardatza, ez inondik ere joera edo aukera politiko jakin bat, edozein dela ere joera edo aukera hori.

Eraginkorrak izateko, ezinbestekoa dela uste dugu, beste zenbait gauzaren artean, euskararen komunitatearen aniztasuna egiazki eta egunerokoan errespetatzea. Euskarazko hedabideek, beste edozeinen antzera, irakurle eta ikus-entzuleak dituzte epaile, nolabait esateko, hauen esanera baitaude. Eta beren garapenerako beharrezkoa dute babes ekonomiko publikoa ere, beharrezkoak baitira euskararen bizi-indarra areagotzeko eta euskal hiztunen komunitatea trinkotzeko. Eta hau guztiau –euskararen bizi-indarra areagotzea eta euskal hiztunen komunitatea trinkotzea, alegia– interes publikokoa denez, zilegi da babes ekonomiko edo inbertsio publiko hori. Baina horrek berak eskatzen du, nahitaez, euskarazko produktu komunikatiboak izatea euskal hiztunen komunitateak, askotarikoa den komunitateak, bere egingo dituenak, bere sentituko dituenak. Esan eta izan.

Jon Sarasuaren *Hiztunpolisa* liburuan irakur liteke honako hau («zabal-tasun berriak», 331. or.):

Zabaltasuna dute lelo euskarazko hedabideek ere. Aspaldi jarri zen modan zabalak izatearen kontu hori. Eta egia da nolabait erdarazko hedabideak baino apur bat irekiagoak direla lerro editorialean. Baina hori baino gehiago eskatzen du, ziurrenik, hiztun komunitatearen perspektibak.

Hizkuntza politikaren ikuspegitik, eraginkortasuna da faktore giltzarria. Komunikazio-produktu eta hedabide eraginkorrak babestea dagokio hizkuntza politikaren ardura duenari, HPSri; eraginkorrak diot, betiere, kontsumitzailearen –alegia, euskararen erabiltzailearen– ikuspegitik. HPSren apustua, ahalik eta gehien iristen diren hedabideak sustatu eta saritzea da. Hedabide mota guztiak dira garrantziko, guztiak, euskara indarberitzeko eta euskal hiztunen komunitatea trinkotzeko bidean eraginkorrak diren neurrian. Hizkuntza politikaren ikuspegitik begiratuta, euskarazko irakurleak, ikus-entzuleak eta kontsumitzaile elektronikoak, internautak, sustatzea da bidea. Edozein hizkuntza politika eraginkorrek euskararen erabiltzaile errealak ditu jomugan. Horrexegatik da bidezkoa eta logikoa kontuan izatea, honezkero ibilbide bat duten komunikazio-produktuen eraginkortasuna neurtzeko, nagusiki kontsumitzaileenganako lortzen duen irismena.

HPSren diru-laguntzen politikak, beraz, euskarazko hedabideen kontsumoa sustatzea eta areagotzea du helburu. Eta ikuspegi horretatik ulertu behar da komunikazio produktuetan gizartearen eta euskal hiztunen komunitate zabalaren askotarikotasuna errespetatzeaz eta pluraltasuna babesteaz azpimarratzen dudana.

Esan beharrik ez dago norberak gogokoen dituen moduko komunikazio produktuak egin ditzakeela, iritzi eta adierazpen askatasuna, eta ideologia-askatasuna, bermaturik baitaude gure gizartean. Zorionez egon ere. Besterik da, ordea, euskararen erabilera sustatzeko –ez beste ezertarako– den diru-poltsara laguntza eskaera egiten bada. Kasu horretan, eta inoiz ere ahaztu gabe inorenak ez baizik eta denonak diren diruok euskara sustatzeko direla, euro bakoitzari ahalik eta etekin handiena ateratzea da HPSren helburua; helburua ez ezik, baita obligazioa ere. Hedabide bat irakurle edo ikus-entzule gutxi batzuentzako egitea eta euskaraz egitea oso librea den arren, eta eskubide hori denok defendatu behar dugun arren, laguntza gisa ematen den euro bakoitzari laguntza-helburuaren arabera zein etekin ateratzen zaion baloratzeraz derrigortuta daude herri-aginteak, kasu honetan HPS. Are gehiago diruok beti mugatuak direnean eta guk nahi besteko ugaritasunez ez ditugunean. HPStik banatzen den euro bakoitzak balio behar du euskal hiztunen askotariko komunitatea kohesionatzeko. Ez dut uste bide eraginkorragorik aurkitu dezakegunik euskara hizkuntza bizia eta adin nagusikoa izango bada.

Iristea derrigorra da. Kalitatea oso garrantzitsua da, noski, iritsi ahal izateko. Baina kalitatea eta irisgarritasuna ez dira mutur banatako elementuak, elkarri lotu gabeak. Alderantziz. Kalitatea, irisgarritasunak bere-berea duen aldagaietariko bat da, edozein kalitate neurketa sistemaren zentro-zentroan bezeroa baitago beti, eta bezeroarengana iritsi gabe kalitateak ezer gutxi balio baitu. Adibide bat jar dezadan, argigarri izan litekeelakoan. Bistan da ezin litekeela espero futbolari buruzko informazio eta kritikek, eta liburuari buruzko informazio eta kritikek erabiltzaile kopuru bera edo antzekoa izatea. Baina futbol zaleek irakurtzen edo ikus-entzuten ez dituzten futbolari buruzko informazioek balio gutxi lukete, eta modu berean balio gutxi lukete liburu irakurleen interesa pizten ez duten liburu eta literatur kritikek. Balio gutxi diodanean, uler bedi euskararen erabilera sendotu eta areago-

tzeko ikuspegitik soilik diodala hori. Bakoitzak bere eremuan, eta, beraz, eremu bakoitzaren neurri ezberdinetan, irakurle eta ikus-entzuleengana iristea izan behar du helburu, gure ustez. HPSk bultzatu nahi duena da hedabideak gero eta hiztun masa handiagora zabaltzea. Arlo guztietako hizkuntza politikarako dugun irizpide orokorra da hau. Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzan benetan baloratu nahi duguna da ia bezeroek kontsumitzen ote duten eskaintzen zaiena. Alegia, sortzen diren produktuen bidez eragiten ote den, ez horrenbeste euskararen presentzia hutsean, baizik eta euskararen kontsumoan. Eraginkortasunaren bermea irismenean dago parte handi batean. Hedabide mota guztiak dira inportanteak. Baina gero eta irismen handiagoa izatea da kontua. Eta badakigu hori euskaraz posible dela. Ikerlanei esker badakigu helburu egingarria dela euskaraz izanik irismen handia izatea, jada esan dugunez, bai baitira gaztelaniazkoek beste irismen edo gehiago izatea lortu duten euskarazko hedabideak ere. Batzuek lortu badute, zergatik ezin dute askoz gehiagok ere lortu?

Irakurle edo ikus-entzule gehiagorengana iristeagatik ez da hedabide bat besteak baino inportanteago bihurtzen, baina bai baliagarriago eta eragin-garriago euskararen sustapenerako. Hori da diru-laguntzen bidez sustatu eta babestu nahi duguna.

Euskararekiko atxikimendua bada eta izango da euskarazko komunikazio-produktuak kontsumitzeko faktore pisuduna, baina ez bakarria eta, seguruenik, ezta ere erabakigarriena. Alde batetik, aldatu egin da euskararekiko atxikimendu-mota. Bestetik, euskalduna gutxienez elebidun, eta gero eta proportzio altuagoan hiru edo lau eledun, baldin bada, uste izatekoa da hainbat esparrutan –hedabideenean, adibidez– euskaraz bainoago euskaraz «ere» eta erdaraz «ere» biziko dela, gero eta handiagoa eta erakargarriagoa baita erdaretan jasotzen dugun eskaintza. Azkenik, horri guztiorri gehitu diezaiogun euskaldunaren hizkuntza profilean gertatzen ari den aldaketa: esate baterako, gaur egun 35 urtez behetiko gazte euskaldunen artean gehiago dira erdaraz erraztasun handiagoa dutenak, euskaraz baino. Erronka berrien aurrean gaude. Testuinguru horretan behar da bilatu irisgarritasuna.

Euskararen presentzia izatetik harantzago, irakurle eta ikus-entzule gehiago izatearen aldeko apustua da, beraz, HPSrena. Kontsumitzaile gehia-

gorengana nola heldu behar den esaten ez da, noski, HPS hasiko, atrebentzia handia litzateke hori. HPSk dioena da, euskararen erabileran egin behar dugun jauziaren onurarako eraginkorren direnek jasoko dutela babes handiena Jaurlearitzako sail horretatik.

Bukatzeko. Azpimarraturik utzi ditugu besteak beste eraginkortasuna, pluraltasuna, kontsumitzaileen beharrezanetara egokitzea, kontsumitzaile potentzialak irabaztea... Horien ondoan aipatu nahi dut, baita ere, finantzaketa egonkorraren kontua. Herri-aginteen babesaz jardutean, finantzaketa egonkorraren gogoia da behin eta berriz hedabideek mahairatu izan duten planteamendua. Aspaldiko eskakizuna da hori. HPSren gogoia eta asmoa da, 2016an, Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzan euskarazko hedabideentzat kaleratuko den diru-laguntza deialdia urte bakarrerako ez baizik eta hiru urterako izatea. Horrek esan nahi du hiru urterako konprometituko litzatekeela diru-laguntza. Deialdi publikoari eutsiz produktu ezberdinen arteko lehia berrmatuko litzateke, eraginkortasuna sustatzeko besteak beste, baina aldi berean diru-laguntza urte anitzekoa izateak finantzaketa egonkorra ahalbidetuko luke. 2016ko berrikuntza izango da hori, jauzi kualitatiboa, bistan denez. Finantzen egonkortasuna ere eraginkortasunerako lagungarri izango baita¹.

¹ Artikulu hau argitaratu denerako kaleratu zuen HPSK 2016ko aipatu deialdia, eta, hitzaldian esan bezala, hiru urterako da, 2016-2018 bitartekoa.